
Wstęp

W debatach wokół deklaracji *Dignitatis humanae*, ogłoszonej w 1965 roku przez Sobór Watykański II, bardzo często pojawiało się napięcie między prawem do wolności religijnej a nakazem ewangelizacyjnym i obowiązkiem zwalczania błędnych poglądów. Niektórzy dopominali się restrykcyjnego i arbitralnego postępowania Kościoła i państwa wobec niewierzących i tych, którzy odstępowali od katolicyzmu. Większość jednak twierdziła, że wolność związana z godnością każdego człowieka jest wielką wartością, a jej poszanowanie stanowi warunek autentycznego aktu wiary, dlatego należy ją chronić i promować. Ostatecznie zdecydowano, że w procesie krzewienia wiary Kościół powinien kierować się metodą dialogu, odrzucając wszelkie formy przymusu.

Od ogłoszenia Deklaracji o wolności religijnej mija prawie sześćdziesiąt lat, a podejmowane w niej zagadnienia nie tylko nie tracą na aktualności, ale domagają się wciąż głębszego namysłu. Z uwagi na ruchy migracyjne, wymagania rynku pracy, rozwijającą się turystykę i szybsze środki komunikacji, społeczeństwa stają się coraz bardziej kulturowo i religijnie pluralistyczne. W wielu tradycyjnie katolickich środowiskach pojawiają się wyznawcy innych religii. Ponadto, w wielu krajach rozwiniętych i rozwijających się postępują procesy laicyzacji. To wszystko stawia przed osobami wierzącymi pytania: W jaki sposób prezentować chrześcijaństwo

wobec niechrześcijan i niewierzących? Jak bronić własnej wiary? Gdzie szukać najskuteczniejszych argumentów? Jak zintegrować współczesne myślenie naukowe i kulturowe z prawdami głoszonymi w Kościele? Swoje wątpliwości mogą mieć również osoby, które zastanawiają się nad konwersją lub przyjęciem katolicyzmu.

Książka *Wokół pytań o apologię* jest przyczynkiem do odpowiedzi na te i podobne pytania. Pierwsza jej część zawiera refleksję systematyczną i otwiera różne perspektywy myślenia. Przemysław Artemiuk prowadzi czytelnika przez karty historii teologii, ukazując rozwój apologetyki, aż do przekształcenia jej w nową apologię. Krzysztof Jaworski sięga do filozofii nauki, adaptując model rewolucji naukowych Thomasa Samuela Kuhna do zmian na polu rozwoju teologicznego. Krystian Kałuża otwiera drzwi do teologii religii, wskazując na otwarty inkluzywizm jako sposób uniknięcia zarówno relatywizmu, jak i fundamentalizmu religijnego. Wskazówki na wycieczkę po skomplikowanych drogach ewolucjonizmu znajdujemy w opracowaniu Moniki Pławeckiej, która – wraz z Denisem Edwardsem – odpowiada na pytania o możliwość pogodzenia teologii z osiągnięciami współczesnych nauk przyrodniczych. Przestrzeń rozważań systematycznych domyka Tereza Huspeková, która z wrażliwością religioznawczyńi zabiera czytelnika w daleką podróż do krainy dżinistów, szukając w ich wieloaspektowej logice inspiracji dla chrześcijańskiej myśli apologetycznej.

Książka, która trafia do rąk czytelnika, ma zagadkowo brzmiący podtytuł *Akcenty krakowskie*. Ukryte są za nim konkretne studia przypadków apologii, których sceną była stolica Małopolski oraz trzy postacie, które były lub są związane z Krakowem, a których myśl może pomóc w poszukiwaniu skutecznych argumentów za chrześcijaństwem. Te zagadnienia znalazły się w drugiej części monografii. Wojciech Baran zaprasza nas do podróży w czasie, byśmy wraz z nim przeszli bardzo ciekawą debatę na temat

obrony nauczania o (nie)pokalanym poczęciu Najświętszej Maryi Panny, jaka toczyła się na Uniwersytecie Krakowskim w XV wieku. Z Łukaszem Piórkowskim wracamy do trudnego okresu przełomu politycznego w Polsce, by zapoznać się z inicjatywami duszpasterskimi ówczesnego metropolity krakowskiego, kardynała Franciszka Macharskiego, które podejmował w celu obrony chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny. W ramach prezentacji istotnych myślicieli współczesnych Lech Wołowski przygląda się bliżej Józefowi Tischnerowi, eksplorując mniej znany obszar działalności filozofa, czyli jego pisma apologetyczne i teologiczne. Nieoceniony wkład w promocję kultury chrześcijańskiej, poprzedzony szerokimi badaniami na wielu polach naukowych, wniósł z pewnością Józef Życiński. Zręby jego teologicznego dialogu z współczesnością prezentuje teolog z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Antoni Nadbrzeźny, łącząc w pewien sposób dwa polskie ośrodki uniwersyteckie, szczególnie bliskie najpierw tarnowskiemu, a później lubelskiemu pasterzowi. Ostatni rozdział tej książki poświęcony został Michałowi Hellerowi, prawdopodobnie najbardziej znanemu współczesnemu myślicielowi związanemu z Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, laureatowi Nagrody Templetona. W swoim dorobku naukowym posiada całą gamę zagadnień mieszczących się w ogólnie pojętej relacji nauka–religia. Wojciech Grygiel przygląda się jednemu z aspektów jego twórczości, którym jest apologia transcendencji jako poznawczej granicy uprawiania współczesnej nauki.

Prezentowane w publikacji treści rodziły się w dwóch kontekstach badawczych. Pierwszy z nich to *Podwawelskie spory o kształt wiary*. Pod takim szyldem odbywają się w Krakowie coroczne spotkania naukowców z różnych dziedzin, którzy podejmują aktualne problemy teologiczne i interdyscyplinarne. Tegoroczna (2024) konferencja dotyczyła pytań o apologię chrześcijaństwa

w połączeniu z kontekstem krakowskiego środowiska teologicznego i filozoficznego. Książka stanowi pokłosie wymiany myśli, która miała miejsce podczas tego spotkania.

Drugi kontekst to projekt badawczy *Filary polskiej apologetyki i teologii fundamentalnej*, finansowany przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach programu „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” – moduł „Dziedzictwo narodowe”. Jego celem jest skatalogowanie, opracowanie i promocja sylwetek i twórczości najważniejszych polskich apologetów i teologów fundamentalnych. Ich działalność naukowa i organizacyjna stała u podstaw współczesnych ośrodków akademickich, a pozostawione przez nich dziedzictwo wciąż może inspirować do nowych badań. Oddawana Czytelnikom monografia stanowi przybliżenie przestrzeni myślenia apologetycznego i sylwetek apologetów związanych głównie z Krakowem i jego uczelniami.